

Napló

(részletek)

Bátyáim is kikerültek a harcterekre rövidesen. Ármin a szerbiai harctérre. Misi olaszországi harctérre. Jenő hadikórházban, mindig frontközelben. A két sógorom pedig az orosz harctérre. Zelnika Náci Galíciába, a Przemysl várba került. Most már igazán volt elég ok aggódni értük és lesni a rózsaszín, nyomtatott katonai tábori lapokat.

Ármin bátyám, aki a szerb fogságban sokat szenvedett

Misi bátyám, vagyis Gergely Miska joghallgató.
Az olasz fronton kétszer sebesült.
Hadnagyként szerelt le és signum laudis
kitüntetését kapott.

Jenő bátyám, vagyis dr. Gergely Jenő orvos. Különböző frontkórházakban teljesített orvosi szolgálatot. A képen a Vöröskereszt orvosi kitüntetését viseli.

Először Ármin bátyám került fogságba, a szerb harctéren. Pár hónap múlva erről valahogy értesíteni tudott bennünket. De később az egész háború alatt nem volt hírünk róla. Kétségbeesve gondoltunk arra, hogy talán már nem is él.

Aladár katonai éveire nem tudok visszaemlékezni. Valami rémlik, hogy segédszolgálatos volt a rossz szeme miatt.

Misi Olaszországban, a Piavenál harcolt, ahol megsebesült a karja, kórházi gyógyulása után azonnal visszaküldték a harctérre. Újra az olasz frontra került, de egész más helyre, itt ismét megsebesült, de sokkal súlyosabban, a vállánál. Elég sokáig tartott a gyógyulása, akkor kapta meg a signum laudis kitüntetését. A 10 nap szabadságnak, amit akkor kapott, mindennél jobban örült.

Jenő most már komoly és sürgős műtéteket is végzett a fronthoz legközelebb eső kórházakban. Munkájáért kapta az orvosi kitüntetését a Magyar Vöröskereszt kitüntető jelvényét. A hosszú háború alatt egyetlenegyszer kapott szabadságot.

Henrik sógorom az orosz harctéren közlegény léte és sebesülés nélkül is kapott valami kitüntetését. Nem tudom volt-e szabadságon, mert ha volt,

akkor csak Pestre ment a feleségéhez.

Berthold sógorom mint őrmester szolgált az orosz fronton. Ő sajnos szabadságon egyszer sem volt itthon.

Galíciában óriási harcok és nagy veszteségek voltak, Przemysl várában. Sok kanizsai és szegedi fiú vére omlott ott hiába. Az oroszok bevették a várat. Azokat a katonákat, akik életben maradtak, fogolytáborba, Szibériába vitték. Ezek között volt Zelnika Náci is.

Az egész hosszú háború alatt, kivéve a rövid szabadságot, végig a fronton és fogságban voltak a bátyáim és sógoraim.

Hacsak teheték, küldték a rózsaszín tábori lapokat. Anya ilyenkor örült is, meg sopánkodott is. Igen, igen, ő hála Istennek jól van. De a többi..., már oly rég nem jött tőlük tábori lap...

Mikor otthon voltak szabadságon Misi vagy Jenő, én rettenetesen büszke voltam az én fess katonatiszt bátyáimra! Úgy intéztem, hogy kicsit sétára vigyem őket a „nagy utcára“. Hogy irigyeltek akkor a kanizsai lányok! (...)

A magyarság tragédiája

Erre valóban nem voltunk felkészülve. Éreztem, azon a hajnalon drámai pillanatok szemtanúja vagyok. Álomból felriadtam a nagy zajra. Odarohantam az ablakhoz és láttam, hogy nagy harogó trombiták zenéjére és zászlókat lobogtatva bevonul a szerb hadsereg. Csőcselékszerű népség szalad mellettük és éljenzi őket. Csak a kis sánta szabót ismertem fel közülük. Csak néztem, néztem, míg el nem vonultak. Nem volt túl hosszú a menet, úgy látszik több irányból masíroztak be. Berohantam a másik szobába, ahol apa, anya és Aladár szintén nézték a bevonulást. Mi ez apa? - kérdeztem.

Úgy látszik Magyarországon feküdtünk le és Szerbiában ébredtünk fel - felelt apa, nagyon szomorú hangon. Ez csak ideiglenes lehet - mondta Aladár. - Mit keresnének ezek itt? De hitte és nem is, amit mondott.

A magyar lakosság között valóságos pánik tört ki, mondanom sem kell. Igaz, a lakosság egy része, talán 20-25%-a szerb volt, de a többség mégis magyar ajkú, mindenképpen bánáti magyar falu volt Törökkanizsa. A Tisza túlsó oldalán lévő Magyarkanizsán pedig egyáltalán nem éltek szerbek. Másnap az utca teljesen üres volt. Senki sem

mert kimozdulni. Persze, ez alatt csak az egyszerű magyar lakosságot értem. De hogy hivatalosan mi történik, senki nem tudta. Bizonyára ennek is megvolt a formasága, és a katonaság elhelyezése is már elő lehetett készítve. De késő délután a kisbíró minden fontosabb helyen hangosan kidobolta, hogy mindenki folytassa a munkáját, senkinek bántódása nem lesz. Másnap apáék is kinyitották az üzletet, Aladár a kocsmát, én pedig bemenetem a bankba. Az elnök úr nem jött be. Az igazgató ott volt, de teljesen letört. Ő már a teljes igazságot tudta. Leült közénk, amit eddig soha nem tett, úgy beszélt halk hangon: „Az egész Erdélyt megkapják a románok, a Felvidéket a csehek és az egész Bácska, Bánát a szerbeké lesz. Szép országunk akkora marad, mint egy zsebkendő. Még nem volt soha csúfosabb és igazságtalanabb békekötés.“ Mi ámulva hallgattuk szavait. - Hogy lehet ez és miért? - kérdeztük.

- Úgy informálták Wilsont, hogy itt főleg szerbek laknak. Erdélyben csak románok, a Felvidéken pedig főleg cseh és szlovák a lakosság. Mit tud erről egy amerikai elnök? Semmit. Persze, lehetett volna erről meggyőződni, hogy mi az igazság, ha valóban igazságos békét akart volna kötni! De annyi fáradságot már nem volt érdemes venni ezeknek az uraknak! - mondta halkan, bánatosan az igazgatónk.

A főkönyvelő kérdéseket tett fel.

- Ugyan, mit számít ez nekik! Egy tollvonás, ugyan kérlek, Károly királlyal szóba se állt már régen senki közülük, Apponyinak se volt már szava. Bezzeg a szép román királynő, Carmen Sylvia latba vetette minden báját a románság érdekében, és nem hiába.

- De a csehek?

- Azoknak, úgy látszik, jobb politikusaik vannak, mint nekünk.

Ezután külön a főkönyvelővel beszélt pénzügyi dolgokról. Bizonyára dinár lesz rövidesen a pénzünk. Átmentek kettesben az igazgató szobájába a bank teendőit megbeszélni a megváltozott helyzetben. Az igazgató szavai tükrözték az ottani magyarság véleményét, nemcsak csúfosnak, de nagyon igazságtalannak érezte minden magyar az ország ilyen nagymértékű megcsonkítását, feldarabolását.

Még a határok lezárása előtt a mi igazgatónk elment Kanizsáról feleségével és két fiával együtt,

otthagya szépen berendezett otthonát. Valószínűleg ezt is közölte a főkönyvelővel akkor reggel, amikor kettesben elvonultak a bank pénzügyeit megbeszélni. Mi hárman nagyon meg voltunk lepve, erre nem is gondoltunk. Látszólag semmi nem történt, az élet ment tovább.

Mégis benne volt a levegőben, hogy itt most más világban élünk, idegenek lettünk a saját hazánkban. Nagyon sokan nem tudták elviselni ezt a gondolatot és sürgősen elhagyták Kanizsát családotól. De ezekről szomszédjaik, ismerőseik tudták, hogy önként elmentek. De egyes magyar emberek eltűntek, senki nem tudta mikor és hová, de soha többé senki nem látta őket. Ezek közé tartozott az én volt elemi iskolai igazgatóm is, Ocskay. Egyelőre a bankban változás még nem történt. Dolgozni jártam ugyanúgy, sokszor reggel elkésve, mint azelőtt. Apa is kinyitotta az üzletét a kevés árujával. Aladár pedig vezette a kocsmát. De ez már nem a régi volt. Sok ismeretlen, hangoskodó és italos járt be. Kötekedtek, enni is szerettek volna. Apa elhatározta, hogy utána néz egy másik házvételnek, és amint lehet eladja ezt a kocsmát.

Egy napon bejött pár szerb katona, egy névlista volt a kezükben, arról olvasták le a neveket. Ki adhatta ezt a listát a szerb katonáknak, akik itt senkit nem ismertek? Név szerint apámat keresték.

- Gelbman Israel?

Aladár fogadta őket, azt mondta, „én vagyok az“. Semmi iratot nem kértek, elhitték és Aladárt elvitték. Azt sem tudtuk, hova, és hol kereshetjük. Vártunk. Apa a kocsmát bezárta és nagyon sürgősen nekilátott a ház eladásához. A ház kívülről is nagyon szépen rendbe lett hozva. Akit ezen a forgalmas helyen egy kocsmá érdekel, az nagyon jól jár vele. Nagyobb gond volt azonban az új ház vétele, hogy az megfelelő és megfizethető legyen. Apa véletlenül és szerencsére megtudta, hogy a Dobó-féle ház most eladó. Már többször is volt, hogy eladják, de mindig meggondolták. Egyetlen fiúk, Jani kiment Amerikába. Már régen hívogatta a szüleit, de az idős emberek mindig haboztak. Már az összes iratuk rendben volt, ők még mindig spekuláltak, menjenek-e? A szerbek bevonulása ezt eldöntötte. Ha már nem Magyarország, úgy inkább legyen Amerika. Így sikerült apának megvenni a Dobó házat 1918-ban. Ez maradt mindvégig a családi otthonunk, a családi fészünk. Aladárt két hétig tartották fogva a községi fogdában. Azt

mondta, nem bántották és nem is kérdeztek tőle semmit. De így volt valóban? Vagy csak apa miatti kíméletből mondta? Mindegy. Egy fiú többet nem tehet az apjáért. Ha apát viszik el, úgy könnyen végzetes lehetett volna. Ha másért nem, hát inkább éhen hal, mint hogy az ottani kosztot a „tréfilit“ megegye. A kocsmát már többé ki se nyitottuk. Röviddel Aladár visszajövele után elköltöztünk az új házunkba. Törökkanizsa fő utcáján, nagyon szép helyen, a piros kőépület, vagyis a szolgabíróssággal szemben. Területileg nagyobb, mint az előző, de nagyon elhanyagolt állapotban volt. Szegény édesapának sok pénzbe került, amíg rendbe hozatta kívül-belül. Ezt nem is tudta egyszerre, de lassanként mégis elkészült. Két tágas szoba nézett az utcára, 4 nagy ablakkal. A többi 4 helyiség derékszög alakban az udvari rész felé sorakozott. Egy csukott üvegveranda lett az étkezőhelyünk. Nagy udvar, külön baromfiudvar és ólak, majd egy nagy konyhakert következett. Ezt felesbe kiadta apa egy fiatal párnak. Ezek gondozták a kertet és mindennek a fele az övéké volt. Még így, a fele is elég volt nekünk, még a téli tárolására is. Egy kis fürdő helyiség is létesült, ahol anya fájós lábait kezelhette kénfürdővel. Az én fehér lányszobám itt még jobban érvényesült. A kertben rengeteg gyümölcsfa állt, de külön az udvarban is volt egy hatalmas diófa, körtefák és szilvafák. Nagyszemű szőlő futott fel a falon. A jót könnyű volt megszokni. Oly hamar megszoktam és megszerettem új otthonunkat, mintha csak itt születtem volna. Közben Szerbia hivatalosan a Jugoszlávia nevet vette fel. Nem volt többé kétség létezéséről. Az én katonatestvéreim, egymás után szerencsésen hazaértek. Még Árminunk is megjött a szerb fogságból. Olyan állapotban volt, hogy arcának szinte állati kifejezése lett a sok éhezéstől és szenvedéstől. Egy ideig ágyban tartotta anyja és csak vigyázva etette. Szerencsére rendbe jött, de egy ideig otthon akarták tartani a szülőket. Amíg otthon volt, tanult, letette az érettségét és fuvolázgatott. Jenő Győrből került haza bánatosan, mert menyasszonyával szakítottak. Neki sem volt más választása egy ideig, mint otthon maradni. Misinek már szöknie kellett, mert megvolt már a jugoszláv határ. Szerette volna folytatni a jogi tanulmányait az egyetemen, de az akkori antiszemita légkör ezt lehetetlenné tette. Majd be kellett volna vonulnia vörös katonának. Elég volt neki a katonaság, így

gyorsan hazaszökött. A sógoraim is szerencsésen hazajöttek. Zolika már szép nagy fiú volt, amikor apja hazajött. Rövid pihenő után Berthold újra javíttatta az órákat. Henrik sógort, talán a hősi kitüntetése miatt, mint ellenőrt vette vissza a BKV, pár év múlva főellenőr lett. Mind a négy bátyám szerencsésen visszajött tehát a háborúból. Természetes ez nagy öröm volt, de ez gondokkal járt. Teljesen bizonytalan volt a jövőjük. Mindenképpen várni kellett a helyzet kialakulására. De nemcsak nálunk, más családokban is így volt, szinte általános lett. Hazajöttek a magyar fiúk és nem tudtak mit kezdeni. Bátyáim egy ideig nagyon élvezték, hogy itthon vannak, együtt vannak, Aladár is tanult, ő is letette az érettségét. Fuvoláztak mind a négyen. Azonban egy idő múlva mindegyik igyekezett minél előbb elhelyezkedni. Látszólag észrevétlenül, de folyamatosan és aránylag rövid idő alatt megváltozott minden. Elszerbesedtünk. Megváltoztak a városok nevei, a faluk nevei, az utcák nevei az egész ajándékba kapott országrészben. Jöttek az ismeretlen szerb családok és letelepedtek. Ahol csak lehetett, kicserélték a magyar tisztviselőket szerbekre, de legalábbis mellé helyeztek egy szerbet, mert a túlnyomó részben magyar lakosság ügyes-bajos dolgaihoz mégis kellett a helyismeret és nyelvtudás, legalábbis egyelőre.

Szinte észre sem vettük, máris szerb közigazgatás lett. Apa is kapott a különféle hivatalokból szerb nyelvű nyomtatványokat. Nem értette, és a cirill betűket nem ismerte. Átment a szomszéd parasztgazdához, Jásóhoz, hogy olvassa el és mondja meg a tartalmát. Jásó lassan betűzgette, és mint az első osztályos, szótagolva olvasta. A

hivatalos szöveget pedig egyszerűen nem értette. Na, mondta apa, aki akkor már közeledett a hatvanadik évéhez, annyit, amennyit ez a Jásó tud, nem lesz nehéz nekem se megtanulni. Hozzáfogott a szerb nyelv tanulásához. Egy év múlva már Jásó jött hozzá, ha valami hivatalos papírt kapott.

Nálunk a bankban is kötelező lett a szerb nyelvű bankvezetés. A bank taníttatott bennünket, együttesen négyünket. Igazgató már nem volt, egyelőre a főkönyvelő volt most helyette is. Kinevezve ekkor még nem volt hivatalosan Kuzmanov tanító, mindannyiunk régi ismerőse tanított bennünket. Kuzmanov (felesége, Gubás Veronika, az én vonatos társam nővére) lett az én igazgató bácsim utódja. Az ottani kevés szerb intelligens ember most mind magasrangú állásba került. A bankban, ha nem is ment túl jól a szerb nyelvtanulás, amennyi nekem a munkámhoz kellett, hamar megtanultam. A sablonos kifejezéseken kívül a könyvelésben a név és a számok domináltak. A felek fogadása nem az én dolgom volt, de úgyszólván főleg magyarok voltak. Tanítónk változatlanul jött rendszeresen, a szerb nyelv szépségéről is meg akart bennünket győzni. Példának mondta:

Popac cvrcsi! A tücsök ciripel! Van-e ennél lágyabb nyelv?

Bözsivel egymásra néztünk. A franciákra gondoltunk. Mi el tudtunk képzelni ennél lágyabb nyelvet is.

A lakosság lassanként mindjobban érezte, hogy az országban másodrangú polgár lett. Természetes ez a magyarokra értendő. Ekkor hallottam vagy olvastam először a kifejezést, „magyar kisebbség”!

Ágyúk Magyarkanizsán, 1918